

СПЕЦИФІКА ПРОЯВУ КОНФЛІКТНИХ ДІЙ У ДАЛЕКОСПОРІДНЕНИХ МОВАХ

Постановка проблеми. Мова є невід'ємним атрибутом людського існування, продуктом духовної діяльності людини, водночас виступаючи її знаряддям і матеріальним носієм. При цьому кожна національна мова неповторна і з її допомогою людина «пізнає навколишній світ, нагромаджує знання про нього. Мова зберігає всі інтелектуальні здобутки попередніх поколінь, фіксує досвід предків» [4, с. 21].

Мова використовується не тільки для задоволення звичних повсякденних цілей, спектр її застосування надзвичайно широкий, зокрема, в конфліктах, вирішення яких неможливе без неї. У зв'язку з тим, що конфліктні ситуації є щоденним явищем суспільного життя, це поняття розвивається і знаходиться в тісному зв'язку з суспільством, займаючи одне з ключових позицій сучасного буття. Конфлікт показує стан невдоволення людей, порушує процес спілкування, посилює неприязнь між індивідами, через конфлікт зростає взаємна ворожість, а бажання перемогти опонента для декого стає набагато важливішим, ніж прагнення розв'язати невирішене питання. З іншого боку, завдяки конфлікту люди зменшують напруженість між собою, він є рушійною силою для необхідних змін, гарантує розвиток в суспільстві, утворює соціально необхідну рівновагу тощо.

Метою нашого дослідження є розкриття специфіки мовних засобів прояву конфліктних дій в сучасних англійській та українських мовах. **Об'єктом** дослідження слугують дієслова на позначення дії прояву конфлікту в англійській та українській мовах. **Предметом** дослідження виступають засоби прояву конфліктних дій у далекоспоріднених мовах. У роботі використано **методи** формалізованого аналізу лексичної семантики, описовий, зіставний та компонентний аналіз.

Дослідження специфіки мовних засобів на позначення дії прояву конфлікту в англійській та українській мовах становить актуальну проблему сучасного мовознавства, яка визначається рядом причин. По-перше, це – посилений інтерес до вивчення негативних дій стосовно людини, особливо в умовах сьогодення, коли спостерігаємо конфліктні ситуації в сучасному світі та спроби їхнього врегулювання. По-друге, важливість дослідження конфліктних дій продиктована відсутністю спеціальних праць, які б відображали особливості лексичної семантики дієслів на позначення дій прояву конфлікту та їхнє зіставлення у далекоспоріднених мовах. По-третє, всебічне вивчення всієї різноманітності прояву дій, пов'язаних з конфліктами різного типу,

сприятиме глибшому розумінню їхньої суті та виявленню шляхів їхнього вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незаперечним фактом є те, що в сучасній лінгвістиці наявні праці з дослідження окремих аспектів конфлікту (А.В. Варгуніна, І.В. Жарковська, В.А. Лукін, Д. Олвуд та ін.). Зокрема, І.В. Жарковська вивчає семантичні та функціональні особливості англійських номінацій конфлікту [2]. Інші вивчають конфліктні комунікативні ситуації та конфліктну мовну поведінку (І.І. Гулакова, М.В. Горбаневский, І.Е. Фролова, А. Georgakopoulou, Allen D. Grimshaw, Santoi Leung та ін.).

Зіставне дослідження дій, пов'язаних з проявом конфлікту, в далекоспоріднених мовах досі не проводилося. Оскільки специфіка мовних систем найяскравіше відображається в лексиці, то порівняльно-типологічний аналіз проводимо на матеріалі розкриття семантики дієслів у зіставному аспекті.

Постановка завдання. Завданням дослідження є виявлення специфіки мовних засобів на позначення дій, пов'язаних з конфліктом, у далекоспоріднених мовах з метою виділення спільних та відмінних рис їхнього прояву в досліджуваних мовних системах.

Дослідження мовних одиниць на позначення дії прояву конфлікту в англійській та українській мовах проводиться за допомогою методики формалізованого аналізу лексичної семантики, що базується на формальному, суто мовному критерії – віднесеності слів до однієї частини мови – дієслова. За цією методикою структура і система англійської та української мов найприродніше та найоб'ємніше представлені в тлумачних словниках, які являють собою найповніші банки інформації стосовно мовних одиниць: чим повніший словник, тим детальніше описується співвідношення їхньої форми та змісту [3; 7]. Звідси – тлумачні словники дозволяють здійснити аналіз мовних засобів вираження дій, пов'язаних з проявом конфлікту, в досліджуваних мовах лінгвістичними засобами.

Матеріалом дослідження слугували Словник Української Мови в 11-ти томах та Великий Оксфордський словник в 12-ти томах.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ охоплює неймовірну кількість різноманітних явищ, які важко схарактеризувати однозначно. Саме до таких і належить конфлікт, без якого немислиме життя і який проявляється у різних сферах людського буття.

Для розуміння сутності будь-якого соціального явища, перш за все, варто з'ясувати етимологію слова, яким воно позначається. Існує багато визначень поняття *конфлікту*. Найчастіше воно тлумачиться через загальніші поняття, такі як зіткнення (лат. *conflictus*), сутичка, суперечливість, розбіжність, протидія, тертя, колізія тощо. Етимологічний словник української мови у семи томах пояснює мовну одиницю *конфлікт* як: «зіткнення протилежних інтересів, поглядів; серйозні розбіжності;

гостра суперечка» [5, с. 560]. Таким чином, можна виділити обов'язковий компонент змісту *конфлікту* – це стан протиріччя, боротьби, боротьби із самим собою (внутрішньоособистісний конфлікт), боротьби особи з іншою особою (міжособистісний), боротьби однієї групи людей з іншою (міжгруповий), боротьби між окремою особистістю та групою (внутрішньогруповий). Конфлікт – емоційний феномен, оскільки часто саме емоції керують нашими діями, а не здоровий глузд, що і призводить до непорозумінь, конфліктів та навіть воєн. Але самі по собі ці ситуації існувати не можуть, вони виникають тоді, коли є учасники конфлікту. Ними можуть бути будь-які суб'єкти: окремі індивіди, малі або великі групи людей, країни, тварини (у зооконфліктах) тощо. Отже, обов'язковою складовою конфлікту є його суб'єкти – учасники.

На жаль, у більшості людей утвердилася досить стереотипна думка, що конфлікти – це щось погане та небажане, і тому їх потрібно уникати, а ще краще негайно вирішувати, щойно вони виникають. Таке бачення простежується у працях представників «американської школи» (за Вебером), вони асоціюють конфлікт із проявом агресії, суперечками, сутичками, війнами, тому він для них небажане явище, через що виникають негативні (деструктивні) функції конфліктів: моральні, часові та матеріальні затрати, зниження дисципліни, продуктивності праці, погіршення відносин та непорозуміння один з одним, звільнення робітників, надлишкове захоплення процесом конфліктних дій на шкоду сім'ї, роботі, державі, суспільству тощо.

Схоже ставлення до конфлікту простежується й у європейській «школі людських відносин», представники якої теж вважали конфлікт явищем, що потрібно уникати, але крім того, вони розглядали його як «показник неефективної діяльності організації та поганого управління» [6, с. 37]. Однак, на їхню думку, хороші взаємовідносини в організації можуть запобігти виникненню конфліктів.

Сучасні теоретики-управлінці стверджують, що деякі конфлікти в організації з ефективним управлінням не тільки можливі, але й необхідні. Їхня позитивна роль полягає в тому, що вони допомагають вчасно виявити проблемні зони, наболілі питання, непорозуміння, розбіжності в поглядах тощо. Таким чином, можна простежити появу позитивних (конструктивних) характеристик конфліктів: розрядження напруженої ситуації між конфліктуючими сторонами, пізнання один одного в процесі конфліктної дії, згуртування співробітників для боротьби з опонентом, з'являється стимул до розвитку, прояву ініціативи, творчості та позитивних змін, виховання у людей почуття відповідальності і т. п.

З моменту зародження різних шкіл та галузей наук аналізу конфліктів приділяли увагу багато науковців. Вони відзначали як позитивну, так і негативну роль конфліктів у житті суспільства. У міру розвитку науки негативна оцінка наслідків конфліктів все ж таки

домінувала. Однак слід пам'ятати, що співвідношення схвалення і критики конфліктних дій в проголошуваних суспільством принципах і реальній практиці в ході історії змінюється, оскільки змінюються покоління, їхні думки, твердження, ставлення до різних ситуацій тощо. Для того, щоб легко справлятися з проблемами та конфліктними ситуаціями, не тікати від них, а бути з ними “на ти”, необхідно їх вивчати, та вчитися дивитися їм у вічі і знаходити способи їхнього вирішення, якими б вони не були, адже будь-яка дія краща, ніж бездіяльність.

У статті проводимо зіставлення дієслів на позначення дії прояву конфлікту, особливістю яких в англійській та українській мовах є складність та багатозначність їхньої семантичної структури.

Досліджувані одиниці в англійській та українській мовах характеризуються універсальними властивостями та своїми індивідуальними ознаками. За типом конфліктної взаємодії, дієслова об'єднуються в чотири лексико-семантичні групи.

До першої на позначення «сперечатися, сваритися» відносимо лексичні одиниці *to argue, to debate, to dispute, to quarrel, to squabble, to wrangle* та інші [8].

Мовна одиниця *to argue* характеризується наступною семантикою: (*to bring evidence, convict, prove, indicate. To bring reasons, to reason, dispute. To bring forward reasons concerning a matter in debate; to discuss. To reason in opposition, raise objections, contend, dispute. To maintain, by adducing reasons, the proposition or opinion that. To bring forward as a reason (for or against), to use as an argument*) та позначає висунути заперечення, сперечатися, суперечити, аргументувати, засуджувати, виступати проти, дебатувати, дискутувати; свідчити про що-небудь, наполягати, запевняти тощо.

У словниковій статті дієслово *to debate* (*to fight, contend, strive, quarrel, wrangle. To contest, dispute; to contend or fight for; to carry on (a fight or quarrel). To fight for, defend, protect; To dispute about, argue, discuss; To engage in discussion or argument*) позначає боротися, сперечатися, сваритися, вести суперечки, щось оскаржувати, боротися за щось; обговорювати питання громадського інтересу законодавчого характеру; дискутувати, вести дебати, особливо на громадських зборах.

Досліджуване дієслово *to dispute* (*to contend with opposing arguments or assertions; to debate or discourse argumentatively; to discuss, argue, hold disputation. To strive, struggle. To maintain, uphold, or defend (an assertion, cause, etc.) by argument or disputation; To argue against, contest, controvert. To encounter, oppose, contest, strive against, resist. To contend or compete for the possession of; to contest a prize, victory, etc.*) містить семантику – боротися з суперечливими аргументами або твердженнями; жваво щось обговорювати, сперечатися, дискутувати; заперечувати; змагатися;

протистояти, боротися проти, чинити опір зі зброєю в руках; змагатись за приз, перемогу тощо.

Лексична одиниця **to quarrel** (*to raise a complaint, protest, or objection; to find fault. To contend violently, fall out, break off friendly relations, become inimical or hostile. To claim contentiously. To dispute, call in question, object to (an act, word, etc.); To find fault with (a person); to reprove angrily*) розкриває наступні конфліктні дії: сперечатися; заперечувати що-небудь; прискіпуватися, чіплятися; сваритися, розірвати дружні відносини, стати ворожими; висловлювати догану; критикувати; засуджувати когось і т. ін.

Семантика дієслова **to squabble** (*to wrangle or brawl; to engage in a petty quarrel or dispute; to argue disagreeably or with heat*) характеризує дії на позначення конфлікту: гостро сперечатися, сваритися через дрібниці; скандалити і т.п.

To wrangle (*to dispute angrily; to argue noisily or vehemently; to altercate, contend; to bicker. To make a noise suggestive of or comparable to wrangling; to jangle. To argue or debate; to engage in controversy; formerly also, to dispute or discuss publicly. To argue out (a case, dispute, etc.); to contest or dispute contentiously to an end or issue. To utter wranglingly. To get smth. out of a person by bargaining; to obtain by wrangling. To force or drive out of a place by wrangling*) виражає активні процеси конфліктування: вести жорстоку суперечку, сутичку; сперечатися, сваритися; дискутувати, дебатовати; публічно обговорювати щось, наприклад в університеті тему дисертації; витягнути певну інформацію з людини шляхом переговорів; відстояти в суперечці що-небудь; сперечаючись, витіснити когось звідкись.

Водночас кожна лексична одиниця виявляє свої індивідуальні суттєві характеристики ситуацій, в яких відбувається сварка як джерело конфлікту. Дієслово **to argue** за семантикою (*to dispute; to contend; to raise objections*) наближається до слів **to argue, to debate, to dispute, to quarrel, to squabble, to wrangle** – сперечатися, сваритися з ким-небудь, заперечувати що-небудь, чіплятися, вести суперечку.

To dispute має спільну семантику (*to contend with; to debate argumentatively; to discuss, argue, struggle; to contest; to compete for the possession of*) з дієсловами **to debate, to argue, to dispute, to quarrel, to squabble, to wrangle** – обговорювати, дискутувати, вести дебати; сперечатися; аргументувати; боротися, змагатися. У свою чергу, дієслово **to debate** (*to fight, contend, quarrel, wrangle; to contest, dispute; to argue, discuss*) поєднується з дієсловами **to argue, to debate, to dispute, to quarrel, to squabble, to wrangle**. Таким чином, семантика дієслів першої групи характеризується надзвичайно високою сполучуваністю і в результаті кожне слово переплітається практично з іншим цієї групи.

На відміну від англійської, українська мова містить лексичні одиниці, що характеризують прояв дій конфлікту шляхом вираження активної опозиції, зіткнення між особами, протилежними соціальними

групами, державами тощо: **вагуватися** (сваритися, сперечатися); **вадитися** (сваритися); **гризтися** (кусати один одного (про тварин). Сваритися, сперечатися з ким-небудь, один з одним. Душевно страждати, журитися, переживати); **дебатувати** (обговорювати яке-небудь питання, вести з приводу нього дебати); **дискутувати** (вести дискусію про що-небудь, обговорювати що-небудь); **засперечатися** (почати сперечатися, заперечуючи або доводячи що-небудь. Почати сваритися за що-небудь. Побитися об заклад); **погризтися** (покусати один одного (про тварин). Посваритися, посперечатися з ким-небудь, один з одним); **посваритися** (бути в сварці з ким-небудь. Вступити в сварку, в суперечку з ким-небудь. В різкій образливій формі висловити осуд, незадоволення чиєюсь поведінкою; насварити, полаяти. Зробити погрозливий жест); **просперечатися** (сперечатися якийсь час); **сваритися** (вступати в сварку з ким-небудь; сперечатися один з одним. Висловлювати своє невдоволення, осуд (іноді образливо); лаяти. Робити погрозливий жест чим-небудь. З погрозою говорити що-небудь, нахвалятися зробити щось; погрозувати); **скозуватися** (сперечатися); **сперечатися** (вести суперечку, доводячи що-небудь. Заперечувати проти чого-небудь, не давати своєї згоди на щось. Відстоювати своє право на що-небудь, на володіння чимсь. Чинити опір чому-небудь; противитися. Не поступатися перед ким-, чим-небудь якимись якостями, властивостями; суперничати) та ін. [1].

Їхня семантика настільки широка, що дозволяє їм бути номінаціями дій прояву незгоди, дискусій, сварки, суперечки тощо. Наприклад, дієслово **вагуватися** (сваритися, сперечатися) семантично переплітається зі словами **вадитися, гризтися, засперечатися, просперечатися, сваритися, скозуватися; гризтися** (кусати (покусати) один одного (про тварин), **сваритися** (посваритися), **сперечатися** (посперечатися) з ким-небудь, один з одним) семантично схоже до **погризтися; сваритися** (робити погрозливий жест чим-небудь) – з **посваритися**.

Порівнюючи дієслова англійської та української мов, помічаємо, що між ними є подібність. Так, зокрема, 'сперечатися, сваритися, скозуватися, погризтися' відповідають 'to argue, to quarrel, to squabble, to wrangle', 'дискутувати, дебатувати,' – 'to debate, to dispute'.

Друга група на позначення «зіткнення інтересів» об'єднує дієслова: **to differ, to disagree, to discord, to dissent, to diverge** та інші [8].

Лексична одиниця на позначення конфліктних дій **to differ** (to put apart or separate from each other in qualities; to make unlike, dissimilar, different, or distinct; to cause to vary; to distinguish, differentiate; to be unlike, distinct, or various, in smth. To be at variance; to hold different opinions concerning any matter; to disagree. To express or give vent to disagreement or difference of opinion; to dispute; to have a difference, to quarrel (with). To cause disagreement between) характеризує бажання людини будь-яким

чином відрізнятись від когось, чогось; робити несхожим, розходитися в думках, не погоджуватися; сперечатися, сваритися тощо.

To disagree (*to differ, to be unlike; not to agree, correspond, accord, or harmonize. To differ in opinion; to dissent. To refuse to accord or agree (to any proposal, etc.). To be at variance, to dispute or quarrel. Of food, climate, etc.: To conflict in physical operation or effect; to be unsuitable*) означає (відрізнятись; суперечити; розходитися в думках, не погоджуватися на чийсь переконання; сперечатися, сваритися з кимось через щось; погано впливати).

Семантика дієслова **to discord** (*of persons: To disagree, 'differ'; to be at variance, to quarrel; also, to dissent from. Of things (chiefly): To be different (from), discordant or inconsistent (with). Of sounds: To be discordant or dissonant; to jar, clash. To make discordant*) містить формули тлумачення, в яких розкриваються наступні значення слова: розходитися в думках; не погоджуватися з кимось; суперечити комусь; сваритися; відрізнятись від когось, чогось; звучати дисонансом, негармонійно.

Досліджувана мовна одиниця **to dissent** (*to withhold assent or consent from a proposal, etc.; not to assent; to disagree with or object to an action. To think differently, disagree, differ from, in (an opinion), from, †with (a person). To differ in religious opinion. To quarrel. To differ in sense, meaning, or purport; to differ in nature, form, or other respect*) розкривається за допомогою наступних значень: не погоджуватися; заперечувати; думати по-різному з іншою людиною; відрізнятись релігійними поглядами; сперечатися; у загальному сенсі, відрізнятись за природою, формою та ін.

Дієслово **to diverge** (*to proceed in different directions from a point or from each other, as lines, rays of light, etc. To take different courses; to turn off from a track or course; to differ in opinion or character; to deviate from a typical form or normal state. To cause (lines or rays) to branch off in different directions; to make divergent, deflect*) розкриває свої індивідуальні риси семантики наступним чином: розходитися (про промені); відхилятися від звичної форми або стандарту; відрізнятись, мати різні погляди на щось.

Таким чином, спостерігаємо, що дієслово **to differ** (*to be unlike, to be at variance; to disagree; to express or give vent to disagreement or difference of opinion; to dispute; to quarrel*) семантично наближається до **to disagree, to discord, to dissent** – відрізнятись, висловлювати незгоду або іншу думку стосовно когось, чогось; дискутувати; брати участь у диспуті; сперечатися. Лексема **to disagree** (*to differ, to be unlike; to differ in opinion; to dissent; to be at variance, to dispute or quarrel*), в свою чергу, теж має семантичну схожість з дієсловами **to differ, to discord, to dissent, to diverge**. Ці лексичні одиниці широко вживаються у виразах, позначаючи розбіжність думок, поглядів, речей, що часто призводить до непорозумінь та сварок.

В українській мові їм відповідають слова, які характеризують розходження думок, висловлення незгоди, зіткнення інтересів тощо:

суперечити (не погоджуватися з ким-небудь; перечити. Не відповідати чому-небудь, бути несумісним з чимсь, містити в собі суперечність); **заперечити, заперечувати** (не погоджуватися з ким-, чим-небудь у чомусь, висловлювати протилежну думку або доказ проти чогось. Не визнавати існування, значення, доцільності чого-небудь); **перечити** (заперечуючи що-небудь, не погоджуватися з кимсь, протидіяти чомусь. Заважати кому-, чому-небудь. Протистояти кому-, чому-небудь); **розходитися** (залишаючи місце збору, перебування, іти в різні боки, місця (про всіх або багатьох). Поривати стосунки, зв'язки, припиняти знайомство, спілкування з ким-небудь. Розривати шлюб; розлучатися. Виявляти розбіжність, суперечність з ким-небудь у чомусь, незгоду з кимсь, чимсь. Не збігатися, відрізнятися один від одного; бути різними (про думки, погляди і т. ін.). Не приходити до згоди, не домовившись один з одним у чомусь) та ін. [1], в семантиці яких розкриваються прояви конфліктних дій: висловлювання протилежних думок, поглядів на що-небудь, які не збігаються з думками або поглядами інших людей, вираження незгоди з ким-небудь рухом чи поглядом, спростовування чогон., розірвання відносин, сімейних уз, припинення спілкування з ким-небудь тощо.

Між дієсловами досліджуваних мов проводимо паралель: 'заперечити, заперечувати' – 'to dissent', 'суперечити' – 'to disagree, to discord', 'розходитися' – 'to differ, to diverse'.

Третя група слів зі значенням «втягнутися у військовий, збройний конфлікт з використанням зброї або без» характеризується як спільними, так і відмінними ознаками: **to conflict, to battle, to combat, to fight, to war** та інші [8].

Лексема **to conflict** (to fight, contend, do battle; of the strife of natural forces. To contend, strive, struggle with. Of interests, opinions, statements, feelings, etc. To come into collision, to clash; to be at variance, be incompatible. To engage in battle, to assault. To buffet with adversity) позначає: вести бойові дії; воювати; битися; конфліктувати; вступати в конфлікт, зіткнення; боротися з нещастям; вираження боротьби природніх сил, емоцій, почуттів, переживань.

Мовна одиниця **to battle** (to fight, to engage in war. To contend, maintain a (usually defensive) struggle, e.g. with or against pestilence, bigotry, the waves, etc. To put into battle array, form into battalions, embattle. To give battle to, fight against, assail in battle) представлена семантикою – воювати, битися, брати участь у війні; боротися з метою оборони від чого-небудь шкідливого; вести боротьбу зі стихіями; шикувати в бойовий порядок; нападати на кого-, що-небудь.

Дієслово на позначення військових, збройних дій **to combat** (to fight or do battle. To fight with, engage, oppose in battle) виражає прояв активних бойових дій: вести бій, боротися, воювати, битися за щось або проти

когось зі зброєю в руках або без неї, що часто призводить до знищення когось або чогось.

Семантика досліджуваного слова *to fight* (*to bring or get (oneself) into, out of, to (a certain condition, etc.) by fighting. To contend, strive for victory, struggle, engage in conflict. To clash or jar with. To operate as an argument, 'militate'. To combat; to engage or oppose in battle; to war against. To beat, flog. To contend in single combat for (a prize). To cause to fight; to set on to fight. To command or manage (troops, gun, etc.) in battle*) розкривається лексичними значеннями: призводити до чого-небудь шляхом боротьби; конфліктувати, сперечатися, сваритися; боротися; воювати проти кого-небудь; зустрічатися на рингу; нацьковувати один на одного; битися; вести бій (бокс) за приз, винагороду; віддавати накази у бою.

Лексична одиниця *to war* (*to make war upon. To ravage (a city, land, etc.) by warlike operations; to harry. To harass, persecute. To make or carry on war; to fight. Of peoples, sovereigns, etc.: To carry on war against each other; to be (mutually) at war. To serve as a soldier. To carry on a metaphorical warfare. Of things, forces, principles: To be in strong opposition. To be in mutual opposition. With cognate object: To carry on, wage (a warfare, etc.)*) розкриває семантику на позначення конфліктних дій із застосуванням грубої фізичної сили: вести війну один проти одного; здійснювати військові набіги; відбувати військову повинність; ворогувати, конфліктувати; вести метафоричну війну – війну речей, сил, принципів; бути в сильній опозиції; вести війну з кровними родичами, близькими.

Кожен елемент досліджуваної групи має як безпосередні, так і опосередковані зв'язки з іншими лексичними одиницями. Так, наприклад, лексична одиниця *to war* (*to make or carry on war; to fight*) вести війну, боротися, з одного боку, збігається за значенням з указаними дієсловами, а з іншого – має відмінні ознаки: *to serve as a soldier* (відбувати військову повинність), *to carry on a metaphorical warfare. Of things, forces, principles* (вести війну речей, сил, принципів), *with cognate object: to carry on, wage (a warfare, etc.)* (вести війну з родиною, близькими). Об'єднуючою рисою дієслова *to fight*, є вказівка на прояв військових дій (*to combat; to engage or oppose in battle; to war against*), боротися, воювати; битися, а відмінною – *to contend in single combat for (a prize)* (вести бій в боксі, зустрічатися на рингу за певну винагороду).

Словник української мови подає значно меншу кількість лексичних одиниць на позначення конфлікту у веденні воєнних дій: **битися** (воювати, боротися проти кого-небудь, за щось); **боротися** (воювати з ким-небудь, битися проти когось); **воювати** (вести війну, битися зі зброєю в руках, брати особисту участь у війні) тощо [1]. Отже, спільними значеннями для дієслів англійської та української мов є: жорстоко боротися, битися, воювати, вести війну, особливо між великими організованими збройними силами, що спрямована на руйнування, починаючи від сімейних, дружніх,

робочих відносин і закінчуючи війнами народів, держав тощо, що досить часто призводить до знищення моральних цінностей людей, розорення країн, розривів сімейних уз і т.п.

Аналіз четвертої групи слів зі значенням «протестувати» підтвердив, що конфлікт є різнобічним поняттям, яке, використовуючись людиною, набуває своєї багатоманітності. У семантиці мовних одиниць *to revolt, to rebel, to protest, to mutiny, to remonstrate* та ін. [8] розкриваються дії, що ведуть до бунту, протесту, страйку, підбурення проти когось, чого-небудь з метою наживи, покращення соціального, фінансового, сімейного та політичного статусу, які частіше ведуть до деструктивних конфліктних дій, ніж до їхніх конструктивних наслідків.

Досліджуване дієслово *to revolt* – *to cast off allegiance; to rise against rulers or constituted authority. To fall away from a ruler, obedience, etc.; to rise against a person or authority. To go over to another religion; To depart from the truth. To feel revulsion or disgust at something. To rise in repugnance against something. To turn in loathing from something. To return to a place. To turn back. To withdraw by revolting. To cause to revolt. To affect (a person, etc.) with disgust or repugnance; to nauseate. To cause revulsion* виражає прояв активних бунтарських дій: повстати, підняти бунт проти правителів, встановленої влади чи людини; перейти до іншої релігії; відходити від істини; відчувати огиду або відразу до чого-небудь; викликати антипатію, ненависть та ін.

Семантика конфліктних, бунтарських дій притаманна також дієслову *to rebel* – *to rise in opposition or armed resistance against the rightful or established ruler or government of one's country. To resist, oppose, or be disobedient to, some one having authority or rule. To offer resistance, exhibit opposition, to feel or manifest repugnance, etc.* характеризує процес руйнування людських взаємин, виступаючи проти когось, чогось; чинити збройний опір законному або встановленому правителю чи уряду своєї країни; піднімати повстання, заколот; протестувати проти когось, чого-н.; проявляти неприхильність до когось.

Серед досліджуваних дієслів на позначення конфліктних дій, які пов'язані з відносинами людей в процесі повстання, заколоту, заперечення є слово *to protest* – *to declare or state formally or solemnly; to affirm, asseverate, or assert in formal or solemn terms. To make protestation or solemn affirmation. To make a formal written declaration of the non-acceptance or non-payment of (a bill of exchange) when duly presented. To protest the bill of (a person). U.S. Football. To lodge a protest against (a player); to object to as disqualified. To assert publicly; to proclaim, publish. To make a request in legal form; to demand as a right; to stipulate. To call to witness; to appeal to. To give formal expression to objection, dissent, or disapproval; to make a formal (often written) declaration against some proposal, decision, procedure, or action; to remonstrate. To protest against (an action or event); to make the subject of a*

protest, яке позначає: всенародно заявляти про щось, проголошувати; опротестовувати (вексель); заперечувати; подати протест проти гравця; викликати свідка, апелювати до; подати формальне вираження протесту, інакомислення або неприйняття чогось; зробити формальну (часто написану) декларацію щодо якоїсь пропозиції, рішення чи дії; спростувати; протестувати проти якоїсь дії або події.

Лексема *to mutiny* (*to commit the offence of mutiny; to rise in revolt against; to refuse submission to discipline or obedience to the lawful command of a superior. To contend or strive (with); to quarrel. To cause to mutiny or rebel against*) означає бунтувати, збунтуватися, вчинити заколот; повстати проти когось; відмовитися від підпорядкування дисципліні або підкоренню командуванню начальника (переважно у військових та морських службах); сперечатися, оспорювати що-небудь; заперечувати кому-небудь.

Мовна одиниця *to remonstrate* (*to make plain or manifest, demonstrate, exhibit, show. To point out (a fault) to another by way of reproof, disapprobation, or complaint. To point out, state, or represent (a grievance) to some authority. To raise an objection to a thing; to address a remonstrance to a person. To urge strong reasons against a course of action, to protest against; to expostulate with a person, on or upon an action*) передає вияв осуду, обвинувачення, догани, несхвалення шляхом певних дій: висловити скаргу чи маніфест, брати участь у демонстрації, виставці, показі; висунути обвинувачення комусь шляхом осуду, оголосити догану; подати скаргу на владу; висувати заперечення, протестувати проти кого-, чого-небудь.

Попри тісні зв'язки досліджуваних дієслів, вони характеризуються своєю специфічною семантикою на позначення конфліктних дій, що знаходить своє відображення як у повсякденному, так і професійному житті людей, охоплюючи вербальні та невербальні форми і засоби свого вираження. Спільні семантичні характеристики виражають *to protest, to remonstrate* (*to make protestation, to protest against smth.*) – протестувати, заперечувати, *to revolt, to rebel, to remonstrate* (*to rise against rulers or constituted authority*) – повстати проти правителів чи встановленої влади, а відмінними є *to revolt* (*to go over to another religion*) перейти до іншої релігії. *To protest* у футбольній термінології позначає (подати протест проти гравця) *to lodge a protest against a player; to mutiny* (*to refuse submission to discipline or obedience to the lawful command of a superior*) – відмовитися підкорятися наказам головнокомандувача.

В українській мові до дієслів, що розкривають семантику «протестувати», належать: **бунтувати** (здіймати бунт, повстання; брати участь у бунті. Виявляти велике незадоволення або неспокій, роздратування. Підбурювати до бунту. Підбурювати проти кого-небудь. Хвилювати, бентежити); **запротестувати** (почати протестувати; висловити свою незгоду з чим-н.); **збунтувати** (док. до бунтувати); **збунтуватися** (док. до бунтувати); **протестувати** (виражати протест

проти кого-, чого-небудь, виступати з протестом. Бути сповненим рішучої незгоди з ким-, чим-небудь, незадоволення кимсь, чимсь (про свідомість, думки і т. ін.). Офіційно засвідчувати факт несплати за векселем у встановлений термін) та ін. [1]. Семантика дієслова **бунтувати** поєднується з семантикою **збунтувати, збунтуватися**. У свою чергу, схожою семантикою пов'язані слова **протестувати** та **запротестувати**.

Порівнюючи досліджувані далекоспоріднені мови, проводимо наступні паралелі: *'бунтувати, збунтувати, збунтуватися'* – *'to revolt, to rebel, to mutiny'*; *'запротестувати'* – *'to protest (against)'*; *'протестувати'* – *'to protest, to remonstrate'*. Лексичні одиниці часто вживаються і виражають виробничі, промислові конфлікти між робітниками та роботодавцем на підприємствах. В основному конфлікти такого роду ініціюються з боку працівників через певні невдоволення стосовно умов праці, заробітної плати, утиску, упередженого ставлення до них з боку керівництва тощо. Конфлікт можна використати як на користь, так і на шкоду, тобто кожна людина для себе вирішує, чи загострювати, чи розв'язати конфлікт, піднімати бунт і покращувати умови для себе та інших, чи сидіти, нічого не роблячи і просто спостерігати.

Спільною ознакою прояву конфліктних дій в англійській та українській мовах виступає не тільки перебіг бунту між особами, але й вияв результатів протесту, страйку, тощо, що завдає шкоди, призводить до руйнування, а інколи навіть до загибелі людини. Водночас семантика конфліктних дій розкривається і шляхом прояву дій та процесів, спрямованих на прагнення домогтися чого-небудь кращого для себе, своєї сім'ї, країни тощо. Отже, для виходу з конфліктних ситуацій необхідно уникати деструктивних (негативних) наслідків через те, що вони призводять до погіршення умов, стану, незадоволеності собою або іншими, збільшення ворожості між сторонами, що беруть участь у конфлікті, заниження самооцінки, небажання спілкуватися з собі подібними тощо. Водночас потрібно прагнути досягти конструктивних (позитивних) наслідків, які допомагають не тільки вирішити конфліктні ситуації, покращити стан праці, відносини в колективі, але й сприяють самореалізації особи, що доклала максимум зусиль для вирішення ситуації в позитивний для всіх бік, без особливих втрат і розчарувань.

Висновки дослідження

Провівши зіставний аналіз мовних одиниць на позначення конфліктних дій в англійській та українській мовах, стверджуємо, що, незважаючи на спільні характеристики, вони мають і відмінні властивості, які відображають тонкощі специфіки кожної з досліджуваних мов, їхню комунікативну значущість, особливості суспільної поведінки людей та різноаспектність передачі конфліктів. Проведене зіставлення дозволяє глибше розкрити лексичну семантику слів на позначення конфліктних дій,

визначити міжмовні зв'язки й передачу тлумачення слів у далекоспоріднених мовах.

Співвідношення спільного та відмінного в досліджуваних лексичних одиницях засвідчує про збіг і семантичну близькість, а також повну відмінність семантики дієслів. Встановлено, що між ними існує більше спільних ознак, ніж відмінних. Так, істотні семантичні ознаки лексичних одиниць збігаються: 'воювати' – 'to war', 'битися' – 'to fight', 'протестувати' – 'to protest', 'дебатувати' – 'to debate', 'дискутувати' – 'to dispute', 'сваритися' – 'to quarrel' та ін. Указаний збіг семантики дієслів на позначення конфліктних дій, свідчить про схожість двох мовних систем та їхню спільну логіко-понятійну основу, тоді як відмінності розкривають системно-структурні особливості організації групи лексики на позначення конфліктних дій в кожній окремо взятій мові.

Перспективи подальших досліджень. Перспективою подальшого дослідження є матричне представлення лексичних одиниць на позначення конфліктних дій та їхніх значень за кількісними та якісними характеристиками. **Результати дослідження** свідчать, що конфлікт є багатоаспектним поняттям, яке потребує подальшого вивчення, зокрема у виявленні причин та наслідків конфліктних дій, а також шляхів їхнього вирішення (розв'язання). **Практична цінність** результатів дослідження полягає у можливості їхнього успішного застосування у міжмовних зіставно-типологічних студіях, розробках стратегій і тактик ефективної міжкультурної комунікації, укладанні паралельних словників з конфліктології тощо.

Список використаної літератури

1. Білодід, І.К., ред. *Словник української мови*. Т. 1-11. Київ: Наукова думка, 1970-1980.
2. Жарковская, И.В. *Семантические и функциональные особенности англоязычных номинаций конфликта*. Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Харьков: ХНПУ имени Г.С. Сковороды, 2007.
3. Клименко, Н.Ф.; Пещак, М.М.; Савченко І.Ф. *Формалізовані основи семантичної класифікації лексики*. Київ: Наукова думка, 1982.
4. Кочерган, М.П. *Вступ до мовознавства*. 2-ге вид. Київ: Академія, 2010.
5. Мельничук, О.С., ред. *Етимологічний словник української мови*. Т. 1-7. Київ: Наукова думка, 2006.
6. Пірен, М.І. *Конфліктологія*. Київ: МАУП, 2003.
7. Фабіан, М.П. *Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах*. Ужгород: ІВА, 1998.
8. Murray, James, ed. *The Oxford English Dictionary*. Vol. 1-12. London: Oxford UP, 1963.

Мигалець О.І. Специфіка прояву конфліктних дій у далекоспоріднених мовах.

Стаття присвячена зіставному дослідженню мовних одиниць на позначення прояву *конфліктних дій* в сучасних англійській та українській мовах на основі методики формалізованого аналізу лексичної семантики на матеріалі суцільного аналізу лексикографічних джерел. У результаті виявлено спільні та відмінні характеристики семантики лексичних одиниць у далекоспоріднених мовах.

Виділено чотири групи слів, що розкривають сутність конфліктних дій: 1) *сперечатися, сваритися* (гаряче або сердито сперечатися з кимось про щось, брати участь у словесній війні, а також боротися проти спокуси, вести духовну війну, боротися з хворобою, стражданням чи перешкодами); 2) *зіткнення інтересів* (розходитися в думках, не погоджуватися з кимось або чимось, заперечувати щось а також відрізнятися релігійними поглядами, вирізнятися за природою, формою та ін.); 3) *втягнутися у військовий, збройний конфлікт з використанням зброї або без* (брати участь у війні, вести війну, бойові дії, бій, воювати, битися, боротися, а також вираження боротьби природних сил, емоцій, почуттів, переживань); 4) *протестувати* (виражати протест, заперечення проти кого-, чого-н., а також марно розтрачувати час та гроші на розгульне життя).

Завдяки прояву конфліктних дій можемо розкрити особливості життя та діяльності англійського та українського етносу, їхнього зовнішнього і внутрішнього світу, рис характеру та моральних якостей, виявити погляди, манери та поведінку людей у конфліктних ситуаціях.

Ключові слова: конфліктні дії, лексична семантика, лексикографічні джерела, далекоспоріднені мови, формалізований аналіз, конструктивні та деструктивні ф-ції.

Myhalets O.I. The specificity of conflict display in distantly related languages.

The present article deals with the comparative analysis of the language units denoting *conflict actions* in modern English and Ukrainian on the material of lexicographical sources based on the procedure of the formalized lexical semantics' analysis. As a result, both common and distinctive characteristics of the verbs' semantics in distantly related languages have been revealed.

Four word groups which reveal the essence of conflict actions have been singled out: 1) *to argue, to quarrel* (to dispute warmly, or angrily with somebody about something, to contend in verbal warfare and to fight against temptation or the like, to wage spiritual warfare, to struggle with disease, suffering or hindrances); 2) *conflict of interest* (to differ in opinion, to dissent with somebody or something, to object to smth. and to differ in religious opinion, in content, form, or other respect); 3) *to get involved in a military, armed conflict with or without weapons* (to engage in war, to give battle to, fight against, assail in battle, to combat and to express fight of natural forces, opinions, feelings, etc.); 4) *to protest* (to protest against somebody or something, to waste time and money in riotous living).

Due to the conflict actions manifestation, we can reveal the peculiarities of the English and Ukrainian ethnos' life and activity, their external and internal world, traits of character and their moral qualities, expose people's views, manners and behavior in conflict situations.

The notion of conflict is a large-scale and promising for linguistic investigations. Its further study can be carried out in many related fields. The results of our research can be used in lexico-semantic analysis of other groups of lexis, in the process of dictionary compiling, translation studies, dealing with issues on cross-language and cross-cultural communication.

Key words: conflict actions, lexical semantics, lexicographical sources, distantly related languages, formalized analysis, constructive and destructive functions.